

Geenitekniikan etiikka opastaa ajattelemaan

■ PETER PORTIN

Matti Häyry: *Ihminen 2.0. Geneettisen valikoinnin ja parantelun eettiset kysymykset.* Gaudeamus 2012.

Ihminen 2.0 käsittelee ihmiseen kohdistuvan geeni- ja biotekniikan eettisiä kysymyksiä. Tekijä on bioetiikan ja oikeusfilosofian professori Manchesterin yliopistossa. Teos on ilmestynyt vuonna 2010 englanniksi Cambridge University Pressin kustantamana, tämä ansio synnyttää myönteisiä odotuksia kirjaa kohtaan.

Esipuheen mukaan kyseessä on ”kirja niistä moraalisisista ja poliittisista kysymyksistä, jotka vaivaavat lasten vanhempia, tieteellisiä tutkijoita, julkisia päätöksentekijöitä ja etiikan asiantuntijoita yrityksissä luoda parempia tulevaisuuden ihmisiä”. Teoksessa onkin hieman häiritsevää puhe huonommista ja paremmista ihmisistä, vaikka tätä ei tietenkään itse asiassa tarkoitakaan; kyseessä on arvofilosofinen kieli. Puhtaasti bioeettiseen teokseen ei ole otettu mukaan geeni- ja biotekniikkaa käytännössä harjoittavien ihmisten näkemyksiä, mitä en kuitenkaan pidä puutteena, sillä kirja on ennen kaikkea ajattelemaan kehottava argumentaation opas.

Kirja koostuu kymmenestä luvusta, joista kolmessa ensimmäisessä teemaa käsitellään yleiseltä kannalta. Niissä myös esitellään lyhyesti esiin tulevat bio- ja geenitekniset menetelmät, kuten alkioiden valinta, geenitestit, kantasolututkimus ja ihmisten mahdollinen kloonaus.

Luvuissa 4–9 tarkastellaan konkreettisten, enemmän tai vähemmän reaalisten esimerkkien valossa erilaisia geeniteknikan esiin nostamia eettisiä kysymyksiä. Nämä esimerkit ovat: (1) Kuurojen vanhempien oikeus saada geeniteknikan keinoin kaltaisiaan jälkeläisiä. (2) Niin kutsuttujen pelastajasisarusten tuottaminen. Näillä tarkoitetaan lapsia, jotka on tuotettu kudosten luovuttajiksi vanhemmille sisaruksille. (3) Ihmisen lisääntymistavoitteinen kloonaus. (4) Alkioista eristetävät kantasolut. (5) Geeniterapia. (6) Eliniän pidentäminen. Kymmennessä luvussa tehdään yhteenveto kirjan aihepiiristä ja sen käsittelytavasta sekä tuodaan esiin teoksen varsinainen päämäärä.

Kirjan rakenne on se, että tekijä esittelee kuuden erilaisia näkökantoja edustavan bioetikon näkemykset käsiteltävistä aiheista, mutta omaksuu itse ”kohteliaan sivustakatsijan näkökulman”. Tällä näkökulmalla hän tarkoittaa eri filosofien aiheesta esittämien arvoistelmien, periaatteiden ja rationaalisten moraalinäkemysten mahdollisimman puolueetonta tarkastelua.

Mainitut filosofit ovat: Jonathan Glover, John Harris, Leon Kass, Michael Sandel, Jürgen Habermas ja Ronald Green. Heistä Glover ja Harris edustavat geeniteknikan suhteen erittäin sallivaa linjaa. Tämän koulukunnan ajattelua näyttää lisäksi leimaavan taloudellista hyötyä tavoitteleva ultraliberalismi. Kass ja Sandel puolestaan edustavat vastakkaista, geeniteknikkaa kohtaan lähes täysin kielteistä näkemystä. Molemmat oppisuunnat ovat äärimmäisen rationaalisia, arvostavat johdonmukaisuutta ja ristiriidattomuutta. Molemmissa käy-

tetään myös samoja argumentteja vastustajien kaatamiseen. Vihdoin Habermas ja Green muodostavat eräänlaista kantilaista ideaa edustavan koulukunnan, jonka mukaan moraalिसääntöjen on oltava sellaisia, että kaikki voivat ne hyväksyä. Oppia ei kuitenkaan Häyryn mukaan voi pitää vain sovittelavana keskitien ratkaisuna kahden edellä mainitun äärimmäisyyden välissä, vaan se on oma lähestymistapansa, ja sillä on oma universaalisuuden ideaan perustuva metodinsa geeniteknikan muodostaman haasteen kohtaamiseen.

Häyry itse päätyy mielestäni aivan oikein edustamaan erimielisyydet sallivaa kantaa, jonka mukaan rationaalisuuksia on useita riippuen maailmankatsomuksesta ja valituista ennakko-olettamuksista. Hän myös tunnustaa ja toteaa rationaalisuuden ja moraalisuuden voivan joutua ristiriitaan keskenään. Geeniteknikan mukanaan tuomat eettiset ongelmat koskettavat niin syvältä koko ihmiskäsitystämme, että niihin ei voi löytää filosofisista kirjoituksista valmiita, universaalisti päteviä ratkaisuja.

Kirjan eri luvuissa Häyry ikään kuin keskusteluttaa yllä mainittuja bioetikkoja edellä luetelluista aihepiireistä. Keskustelussa omat ja vastustajan kannat viedään usein äärimmäisyyksiin saakka eikä selvää vastausta esitettyihin kysymyksiin anneta, mikä luonnollisesti seuraa tekijän omaksumasta puolueettomasta näkökulmasta. Loputon keskustelu saattaa turhauttaa lukijaa, mutta kirja kannattaa silti lukea kokonaan, sillä sen viimeinen luku poistaa turhautumisen tunteen.

Kymmenes luku on nimittäin erittäin johdonmukainen yhteen-

veto kirjan aihepiiristä. Se esittelee vielä kerran ja aikaisempaa selkeämmin teoksen perustana olevat kolme lähestymistapaa, joita eri koulukunnat edustavat. Luki- ja voi niiden valossa muotoilla arvioituista käytännöistä omat käsityksensä ja moraaliarvostelmansa. Kirja on siis loppujen lopuksi pätevä opas oman kannan muodostamiseksi vaikeisiin bio- ja geeniteknikan synnyttämiin eettisiin ongelmiin.

Kirjoittaja on Turun yliopiston perinnöllisyystieteen professori (emeritus).